

בחשבון השוטף של מאזן התשלומים צפויה בשנת 2005 הרעה בסך של כחצי מיליארד דולרים⁷. הרעה זו תבטא קצב גידול ריאלי נמוך של היצוא יחסית ליבוא והרעה בתנאי הסחר. בשנת 2006 צפוי תיקון, שיבטא גידול ריאלי גבוה יחסית של היצוא.

ההנחה המרכזית העומדת בבסיס התחזית היא יציבות במצב הביטחוני-פוליטי וביצוע של תכנית ההתנתקות ללא פגיעה משמעותית בפעילות השוטפת. סטייה מהנחות אלו, שתבטא בעליית מספר הפיגועים והנפגעים מהם וכן בערעור היציבות הפוליטית, יהיו לה השלכות כלכליות נרחבות: היא תפגע מייד בענף התיירות וכן בצריכה הפרטית ובהשקעות. במצב כזה תחזית הצמיחה ל-2006 עלולה להיות נמוכה בכ-2 אחוזים מהתחזית המוצגת כאן (בהתאם לעוצמת האירועים): הצריכה הפרטית לנפש תגדל בשיעור נמוך מאוד, וכך תתרום כאחוז לירידת התוצר, ואילו הירידה הצפויה בתיירות ובהשקעה בענפי המשק (במקום העליות החזויות) יגרמו, כל אחת, לירידת התוצר בכ-0.5 נקודת אחוז.

אומדן של גידול התוצר הנובע מהשיפור בתיירות בשנת 2005⁸

אנו אומדים את גידול התוצר הנובע מהשיפור בתיירות הנכנסת ב-2004 וב-2005 לעומת שנת 2003. ב-2003 נכנסו לישראל 1.06 מיליוני תיירים, ב-2004 נכנסו 1.5 מיליוני תיירים, וב-2005 ייכנסו, להערכתנו, כ-1.9 מיליונים⁹. שיפור זה יתבטא, בין השאר, בעלייה של 320 מיליוני ש"ח בתוצר בתי המלון ושירותי האירוח בשנת 2005 לעומת 2003 ובעלייה של 380 מיליוני ש"ח בתוצר שירותי האוכל. סיכומו של דבר – השיפור בתיירות הנכנסת יחסית ל-2003 תרם גידול של 0.3 אחוז בתמ"ג ב-2004 וצפוי לתרום גידול של כ-0.2 אחוז ב-2005.

ענף התיירות רגיש מאוד למצב הביטחוני הן בישראל והן ברחבי העולם, והוא הראשון שנפגע מהרעה בו. הרעה במצב הביטחוני מביאה לנסיגה חדה ומהירה בהיקף התיירות הנכנסת, ותהליך ההתאוששות איטי. מייד עם פרוץ האינתיפאדה, בסוף ספטמבר 2000, ירד מספר התיירים

7 כאמור, הבסיס המוצג כאן אינו מעודכן, ולכן אנו מתייחסים לשינוי בלבד.

8 תודה לשמחה בר-אליעזר, ללאה ריבקין וללנה אוסטרובקי מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על הערות ועצות.

9 הערכה זו מבוססת על הנתון שגידול התיירות במחצית הראשונה של 2005 לעומת המחצית הראשונה אשתקד הוא 27 אחוזים, ואנו מניחים שיחס זה יישאר בעינו גם במחצית השנייה של השנה.

משמעותית בקצב גידולו של התוצר העסקי ב-2005. אין לנו הסבר ברור להתפתחות זו ביצוא, והדבר מפחית מאוד את מידת הוודאות בחיזוי התפתחותו. הנחתנו בתחזית, הנסמכת גם על מקורות מידע חיצוניים המודדים את הציפיות (כגון סקר החברות), היא כי תהיה האצה מסוימת בקצבי הגידול של היצוא.

תהליך ההתאוששות עד עתה לא היה מלווה בגידולה של ההשקעה בענפי המשק, וההשקעה במבני מגורים אף הוסיפה וירדה, בניגוד לתהליכי התאוששות בעבר. יתר על כן, אף ששוק ההון העמיד מקורות השקעה בהיקף ניכר, אלה לא הופנו, עד עתה, להשקעות ריאליות. אף על פי כן הנחנו כי יחול מפנה חיובי ברמת ההשקעה, ובמיוחד בבנייה למגורים, כבר במהלך 2005.

קצב גידולה של הצריכה הפרטית אמנם הואט במידת מה, אך זוהי בעיקר תוצאת ירידה בקצב הרכישות של מוצרים בני קיימא, ואילו הצריכה השוטפת, שתרומתה לפעילות המקומית גבוהה, צפויה לגדול בשנתיים הקרובות בשיעור דומה לזה של 2004. קצב הגידול הגבוה יחסית – יותר משני אחוזים לנפש בכל אחת משתי השנים – נתמך על ידי הפחתות מסים ועל ידי השיפור הנמשך בשוק העבודה. ההפחתה המתוכננת במס הישיר תתמקד ברמת ההכנסה הממוצעת, שבה הנטייה השולית לצרוך גבוהה יחסית; נוסף על כך הנחנו שכמחצית מהפחתת המע"מ המתוכננת תופנה לגידול הצריכה. הפחתות מסים אלו יתרמו לגידול הצריכה הפרטית כחצי נקודת אחוז. ההתאוששות הנמשכת במצב הכלכלי, וכן הירידה שהייתה בשיעור האבטלה תורמות לייצוב מגמת הגידול בצריכה השוטפת.

הצריכה הציבורית המקומית צפויה לגדול בשנתיים הקרובות בשיעור נמוך יחסית, אף כי תיתכן חריגה מסוימת מיעדי ההוצאה של הממשלה, גם עקב הוצאות הקשורות בתכנית ההתנתקות. מכל מקום, תימשך הירידה בצריכה הציבורית לנפש, ושיעור גידולו של מספר המועסקים בשירותים הציבוריים יהיה נמוך מזה של כוח העבודה.

היבוא צפוי לגדול בקצב מהיר יחסית, כתוצאה מהתייצבות במלאים, לאחר שנים של ירידה מתמשכת. עם זאת, קצב הגידול של היבוא צפוי להיות דומה לזה של היצוא ב-2005, ונמוך ממנו ב-2006, גם כתוצאה משיעור ההשקעה הנמוך במשק. הגידול החזוי של היבוא נגזר באמצעות מקדמי היבוא של השימושים⁶, בהנחה של פיחות קל בשער החליפין הריאלי ב-2005, תוצאת ירידה קלה בעלות העבודה ליחידת תוצר וייסוף ריאלי ב-2006.

⁶ המקדמים מלוח תשומה תפוקה של שנת 1995 הותאמו ושונו על מנת "לסגור" את היבוא בפועל בשנת 2004.

שהגיעו לארץ ירידה תלולה, ומספרם הוסיף והצטמצם עם התמשכות האירועים הביטחוניים. בשנת 2003 השתפר המצב הביטחוני בישראל, שיפור שנמשך גם ב-2004 ועד סוף התקופה הנסקרת – יוני 2005. יצוא שירותי התיירות לפי החשבונאות הלאומית ירד מ-12.8 מיליארדי ש"ח בשנת 2000 ל-3.8 מיליארדים ב-2002. בשנת 2004 עלה יצוא שירותי התיירות ל-5.5 מיליארדי ש"ח. התיירות הנכנסת לישראל מושפעת גם מגורמים עולמיים; בסוף שנת 2001 ועד 2003 הושפעה התיירות מאירועי ה-11 בספטמבר 2001, מגל הטרור העולמי, וכן מהמיתון בעולם. בשנת 2003 ירדה מעט התיירות העולמית, ואילו בשנת 2004 ועד תום התקופה הנסקרת ב-2005 היה שיפור במצב הכלכלי בעולם, שהגדיל מאוד את התיירות. התיירות בעולם גדלה ביותר מ-10 אחוזים ב-2004, וצפויה לגדול בכ-7.7 אחוזים ב-2005.

גודלו היחסי של ענף התיירות הנכנסת בישראל דומה לגודלו בעולם (לוח 11). בשנת 2002 היווה יצוא שירותי התיירות

לוח 11: ייצוא שירותי התיירות כאחוז מהתמ"ג				
שם המדינה	2002	2001	2000	
קפריסין	18.4	21.7	21.5	
יוון	7.3	8.1	8.2	
מרוקו	6	7.5	6.1	
ספרד	5.1	5.6	5.6	
פורטוגל	4.9	5	5	
טורקיה	4.9	5.1	3.8	
איטליה	2.3	2.4	2.6	
צרפת	2.3	2.3	2.4	
ישראל	1.2	1.4	2.9	
העולם כולו (ממוצע)	1.5	1.5	1.5	
בריטניה	1.2	1.2	1.2	
מדינות OECD העשירות (ממוצע)	1.1	1.1	1.3	

המקור: World Bank, World Development Indicator

לוח 12: תוצר התיירות הנכנסת במחירי בסיס שוטפים ^{1,2}					
	2004	2005	2004	2003	1995
מועסקים המשרתים את התיירות הנכנסת ³ (אלפים)					
מוצרים ושירותים					
א. מוצרים ושירותים האופייניים לתיירות	4,295	4,628	3,680	2,695	1,319
בתי מלון ושירותי אירוח	1,319	1,340	1,064	766	8.4
מסעדות ושירותי אוכל	539	548	435	313	14.2
שירותי תחבורה	1,008	1,288	1,030	787	7
מהם: שירותי מוניות	259	263	208	150	2
הובלה אווירית	449	720	580	463	2.4
שירותים הקשורים ברכב פרטי ⁴	263	268	212	153	2.3
סוכנויות נסיעות ותיירות	216	219	174	125	2.2
שירותי תרבות וספורט	205	188	149	107	1.6
שונות: השכרת דירות	764	776	616	443	2.8
ב. מוצרים ושירותים הקשורים לתיירות⁵	717	729	578	416	5.5
ג. שאר המוצרים והשירותים	415	421	334	241	3.6
סך הכל	5,427	5,778	4,593	3,353	47.8
תמ"ג	249,017	486,022	460,723		

1 מחירי הבסיס הם מחירי עלות של היצרן. מחירים אלה כוללים תמיכות, כגון תמיכות לתחבורה הציבורית, תמיכות למיס ותמריצי ייצוא, ואינם כוללים הוצאות שיווק, הובלה ומסים.
 2 התוצר של שירותי התיירות הנכנסת לכל השנים חושב באמצעות לוחות תשומה-תפוקה לשנת 1995. התוצר לשנת 1995 התקבל מחשבון הלוויין של התיירות בישראל, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2005.
 3 חלק מהמועסקים הם במשרות חלקיות.
 4 כולל מכוניות, אחזקה ותיקון כלי רכב, חניה ועוד.
 5 כולל מתח הרווחים בין הקמעונאי לסיטונאי.

הסבר צמצום האשראי הבנקאי בעליית פרמיית הסיכון של הלווים, הנובעת מגידול ההסתברות של חדלות פירעון בשל האטת הפעילות, אינו רלוונטי לתקופה הנסקרת; זאת משום שבאותה עת המשק החל לצאת מהמיתון – התפתחות שהייתה אמורה דווקא לשפר את יכולת הפירעון של הלווים; לכאורה ייתכן שצמצום האשראי הבנקאי למגזר העסקי מטעמי סיכון משקף את המשך ההאטה בענפי הבנייה והנדל"ן, שמשקלם בסך האשראי הבנקאי גבוה במיוחד (כ-15-20 אחוזים) – אולם גם הנתונים בניכוי האשראי לענפים אלו מצביעים על המשך הצטמצמות באשראי למגזר העסקי. מכאן שאת הצטמצמות של אשראי זה, ולפיכך של האשראי הבנקאי בכלל, בשנתיים האחרונות אין לייחס לפעילות הריאלית השוטפת. אמנם נתוני האשראי המאזני הבנקאי המוצגים כאן הם בניכוי הפרשות בגין הפעילות המקומית של הלווים – אך אין לתלות בהן את צמצום האשראי האמור שעליו מצביעים נתונים אלו; וזאת מפני שהנתונים מלמדים כי הפרשות הבנקים הגיעו לשיאן בשנת 2002 (כ-7 מיליארדי ש"ח), שבה האשראי הבנקאי בניכוי דווקא התרחב – וירדו ב-2003 וב-2004, שבהן הוא הצטמצם.

הירידה האמורה באשראי לא נבעה גם ממגבלות פיקוחיות על היקף האשראי הבנקאי, שבגללן, לכאורה, נדחפו לוויים מהמערכת הבנקאית לגיוס הון באמצעות איגרות חוב בשוק ההון המקומי. מכאן שפנייתן של חברות אלו לשוק ההון נבעה משיקולים כלכליים, הן של המלווים והן של הלווים.

כ-1.5 אחוזים מהתמ"ג העולמי, ובישראל הוא היווה 1.2 אחוזים בלבד. בשנת 2004 עלה יצוא שירותי התיירות בישראל ל-1.8 אחוזי תמ"ג. הערך המוסף של התיירות היווה בשנת 2004 קצת פחות מאחוז מהתמ"ג, ובשנת 2005 הוא צפוי לעלות לכ-1.1 אחוזי תמ"ג (לוח 12).

השיפור בתיירות החוץ ב-2004 ובמחצית הראשונה של 2005 תרם בראש ובראשונה לעוסקים ישירים כבתי המלון והספקים של שירותי הארחה ואוכל, שירותי התחבורה והשכרת הרכב, שירותי ההובלה האווירית וכיוצא באלה. ואולם, כאשר בוחנים, לפי לוחות תשומה-תפוקה, את ההתפלגות הענפית של יצוא שירותי תיירות, מתברר שגם העוסקים העקיפים – בייחוד בתעשייה, בחקלאות ובמסחר – נהנו מהשיפור בתיירות החוץ. לשיפור בענף התיירות יש אפוא השפעות כלל-משקיות. בלוח 12 מוצג התוצר של התיירות הנכנסת בענפים המרכזיים. עיקר ההשפעה על התוצר הוא בענפים האופייניים לתיירות.

חלק גדול מהמועסקים בענף התיירות מועסקים בבתי מלון, במסעדות ובשירותי מוניות ותחבורה ציבורית – שהשכר החודשי לשכיר בהם נמוך מהממוצע במשק. מצאנו (לוח 12) שבשנת 2004 עבדו כמעט 48 אלף מועסקים¹⁰ כדי לספק את הביקוש לשירותי תיירות נכנסת.

התפתחות האשראי הבנקאי, 2003 עד מארס 2005

1. התפתחות האשראי

הנתונים על התפתחות האשראי הבנקאי מלמדים על ירידה בשיעורי התרחבותו החל מאמצע 2002, בין השאר בהשפעת ההעלאה של ריבית בנק ישראל. במהלך 2003 ו-2004 נרשם צמצום של ממש, והוא נמשך גם ב-2005, למרות התאוששות הפעילות והפחתת הריבית על ידי בנק ישראל. מניתוח אפיוני החברות שהנפיקו איגרות חוב בשוק ההון המקומי בין השנים 2003 לרביע הראשון של 2005 ושל מאזני הבנקים עולה, כי נוסף על השפעתם של גורמי ביקוש, הייתה גם לגורמי היצע תרומה לא מבוטלת להתפתחות האשראי הבנקאי, תרומה משמעותית יותר ממה שמשמעת ממבט ראשון על הנתונים.

מהנתונים עולה גם, כי הירידה האמורה באשראי משקפת הצטמצמות של האשראי הבנקאי למגזר העסקי, שכן האשראי למשקי בית החל להתרחב כבר בתחילת 2003, בעקבות התרחבות האשראי לדור.

¹⁰ חלקם במשרה חלקית.